

- способности негосударственного сектора образования / В. С. Капустин // Стратегия России. – 2007. – № 10. – С. 38–43.
4. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс ; [пер. с англ., науч. ред. О. И. Шкаратана]. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
 5. Лобок А. М. Узлы культуры и педагогики [Электронный ресурс] / А. М. Лобок. – Режим доступа : <http://setilab.ru/modules/conference/view.Article.Php/2>
 6. Маклюэн М. Понимание медиа: внешнее расширение человека / Маршалл Маклюэн ; [пер. с англ. В. Г. Николаева ; закл. ст. М. Вавилова]. – Москва ; Жуковский : КАНОН – Пресс – Ц ; Кучково поле, 2003. – 464 с.
 7. Назарчук А. В. Сетевое общество и его философское осмысление / А. В. Назарчук // Вопросы философии. – 2008. – № 7. – С. 67–74.
 8. Основы открытого образования / А. А. Андреев, С. Л. Каплан, Г. А. Краснова и др. ; отв. ред. В. И. Солдаткин. – М. : НИИЦ РАО, 2002. – Т. 1. – 676 с.
 9. Патаркин Е. Д. Социальные сервисы. Ver. 2.0. в помощь учителю / Е. Д. Патаркин. – 2-е изд., испр. – М. : Институт. Ру., 2007. – 64 с.
 10. Смирнов С. Практикуемые модели социально-гуманитарного образования / С. Смирнов // Преподавание социально-гуманитарных дисциплин в вузах России. – М. : [б. и.], 2003. – С. 156–157.
 11. Усольцева И. В. Информационно-компьютерные технологии и воспитание / И. В. Усольцева // Педагогика. – 2010. – № 2. – С. 44–50.
 12. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс ; [пер. с нем. ; вступ. ст. П. П. Гайденко]. – М. : Наука, 1991. – 680 с.

Статтю подано до редколегії
18.09.2012 р.

УДК 316.772:37

Т. В. Костюк – студентка V курсу Інституту соціальних наук Волинського національного університету імені Лесі Українки;
С. С. Возняк – кандидат філософських наук, професор, завідувач кафедри культурології та менеджменту соціокультурної діяльності Волинського національного університету імені Лесі Українки

Ідентичність у системі комунікативних зв'язків освіти: вітчизняний вимір

Роботу виконано на кафедрі культурології та менеджменту соціокультурної діяльності ВНУ ім. Лесі Українки

У статті висвітлено сутності та особливості функціонування освітньої ідентичності та її складових компонентів. Проаналізовано сучасний стан, здійснено пошук варіантів ефективного й перспективного буття та розвитку освітньої системи України на ринку міжнародних освітніх послуг. Також розглянуто мову як необхідний елемент освітньої ідентичності та досліджено взаємозв'язок держави й освітньої системи.

Ключові слова: освіта, освітня ідентичність, національна система освіти, освітній простір, соціокультурний простір, освітня комунікація, національна ідентичність, Болонський процес.

Костюк Т. В., Возняк С. С. Идентичность в системе коммуникативных связей образования: отечественный опыт. Статья посвящается изучению сущностей и особенностей функционирования образовательной идентичности и ее составляющих компонентов. Анализируется современное состояние и осуществляется поиск вариантов эффективного и перспективного бытия и развития образовательной системы Украины на рынке международных образовательных услуг. Также рассматривается язык как необходимый элемент образовательной идентичности и исследуется взаимосвязь государства и системы образования.

Ключевые слова: образование, образовательная идентичность, национальная система образования, образовательное пространство, социокультурное пространство, образовательная коммуникация, национальная идентичность, Болонский процесс.

©Костюк Т. В., Возняк С. С., 2012

Kostiuk T. V., Voznyak S. S. Identity in The System of Communication Links of Education: National Dimension. Article is devoted to study the features of functioning and the essence of educational identity and its components. Analyzed the current situation and search variants of effective and perspective existence and development of the education system of Ukraine on the international market of educational services. Also considered language as a necessary element of educational identity and investigate the relationship of state and education system.

Key words: education, educational identity, national education system, educational community, sociocultural space, educational communication, national identity, the Bologna Process.

Постановка наукової проблеми та її значення. З розбудовою державності в незалежній та суверенній Україні, спробами демократизації суспільства на засадах гуманізму, справедливості, рівності та плюралізму, а також інтегративними процесами долучення до світової глобальної соціокультурної, політико-економічної співдружності постає об'єктивно зумовлена потреба ефективного розвитку сучасної національної системи освіти, яка має і зміцнювати інтелектуальний та духовний потенціал народу України, і зберігати власну ідентичність задля конкурентоспроможності у межах полікультурного науково-освітнього простору.

І саме в час змін, глобалізаційних викликів і перспектив безмежного комунікативного простору співіснування різноманітних індивідуальностей, груп, культур, суспільств та співдружностей актуалізується проблема ідентичності, яка постає одним із головних факторів функціонування та розвитку будь-якого «організму», зокрема й освітнього.

Безперечно, динамічні трансформаційні процеси охопили й національну систему освіти. Більшість держав світу дійшли до висновку, що саме освіта є основою розвитку суспільства, нації та держави, запорукою гідного майбутнього. Вона є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства і водночас – стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені [17].

Освіта – основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Відтворюючи і нарощуючи інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства вона виступає визначальним чинником його політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності [12].

Оскільки саме навчання й виховання у їх безперервній взаємодії є найважливішими функціями освіти, тому мета будь-якої освітньої системи полягає у створенні умов для становлення та розвитку такого практичного світогляду людини, який би краще поєднував її професійну діяльність із загальними світоглядними цінностями, що закладені в основу цієї системи. Отже, у межах освітнього простору створюються сприятливі умови для підтримання існування та розвитку індивідуальної особистісної ідентичності, а також створюються нові групові ідентичності.

У контексті залучення України до Болонського процесу постають особливі виклики ідентичності особистості, яка має змогу інтегруватися в європейську та світову освітню спільність і стати спроможною вести рівний діалог-співпрацю в глобальному світі. Проте можливі й загрози втрати власної національної ідентичності освітньої системи. Тому постає вибір: зберігати автентичні цінності традиційної освітньої культури, залишаючись на відносно сталому рівні; прийняти нову – наслідуючи та компілюючи європейські стандарти, хаотично рухаючись у майбуття, чекаючи результатів у дії, або ж здійснити вдалу спробу поєднання найкращих моментів двох варіантів.

Отож, сучасний філософсько-культурологічний дискурс цікавить одне з найактуальніших питань – про повсюдні напружені пошуки власної культурної ідентичності й універсальних шляхів її збереження, примноження та відтворення і окремими людьми, і різноманітними спільнотами в просторі глобалізаційного мультикультурного діалогу. Ця проблема набуває все більшої актуальності та посідає чільне місце в системі освітньо-наукових комунікативних зв'язків.

Аналіз останніх досліджень дає можливість стверджувати, що проблематика ідентичності була і залишається об'єктом дослідження багатьох і зарубіжних, і вітчизняних науковців різних галузей. Вони цікавляться різноманітними аспектами цього питання, зокрема специфікою ідентичностей різних рівнів: особистісною, груповою, міжгруповою, національною, європейською, а також специфікою різних видів: гендерною, рольовою, соціальною, усвідомленою, неусвідомленою тощо. Слово «ідентичність» постійно висвітлюється в сучасному філософському, суспільно-політичному та публіцистичному середовищі не досить часто, проте воно вживається поряд з освітньою проблематикою.

Можна виокремити кілька підходів щодо розгляду структури, генезису, умов та особливостей становлення і розвитку ідентичності: психоаналітичний, який уключає психоаналітичну концепцію Е. Еріксона; статусний Дж. Марсія, ціннісно-вольовий А. Ватермана; біхеовіористичний (Е. Гоффман, Л. Краппман, Дж. Мід, Р. Фогельсон, Дж. Хабермас); когнітивний (Г. Брейкуелл, Дж. Тернер, Г. Теджфел, Н. Іванова); екзистенційно-гуманістичний (Д. Б'юдженталь, А. Мінделл, Е. Мінделл, К. Ясперс); структурно-динамічний підхід, якому надає перевагу більшість учених країн СНД (В. Агєєв, Н. Антонова, М. Боришевський, П. Гнатенко, В. Павленко, П. Лушин, К. Коростеліна, В. Столін, Л. Шнейдер, В. Ядов).

Водночас, цьому питанню національної освіти як способу творення національної ідентичності часто приділяють менше уваги, ніж дослідженню функціонування вже сформованих національних ідентичностей. Такий авторитетний дослідник, як Е. Саїд, представляє постколоніальну парадигму і приділяє значну увагу проблемам національної освіти. Він справедливо зазначає, що демократизація та лібералізація освіти збіглися із втратою нарративів своєї колишньої довіри, зокрема нарративів Просвітництва та опору, як ніколи парадоксально актуальних для постколоніального та деколоніального світу [14, 103].

Мета статті – дослідити питання ідентичності у сфері освіти та окреслення особливостей її змісту й закономірностей функціонування в контексті сучасних фундаментальних засад соціокультурного буття. Реалізація цієї мети потребує вирішення таких основних **завдань**, як виявлення основних форм прояву та факторів, що зумовлюють специфіку функціонування ідентичності в освітньому комунікативному просторі. **Наукова новизна** полягає в розкритті сутності ідентичності в контексті її динаміки та взаємозв'язку зі структурними елементами цілісного освітньо-наукового комунікативного простору на підставі комплексного філософського аналізу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Оскільки філософія із часу свого виникнення завжди відігравала функцію теоретично-рефлексійного аналізу світогляду та його різних аспектів, вона набула важливого значення і в тлумаченні становлення, функціонування й розвитку освітніх систем та їх структурних елементів. У філософському осмисленні освітньо-наукового простору важливе місце посідає аспект ідентичності.

У сучасному світі проблема людини нерідко розглядається крізь призму процесу набуття нею ідентичності, адже цей процес тісно пов'язаний із формуванням особистості, її моральних якостей, поведінки і здатності до саморозвитку. Ідентичність дає людині можливість зафіксувати самототожність своєї свідомості й, таким чином, захистити внутрішній світ від різноманітних негативних впливів.

Відомий американський футуролог Елвін Тоффлер ще в останній чверті минулого століття писав: «Мільйони індивідів напружено шукають власну ідентичність або деяку магічну терапію, яка полегшує возз'єднання їх особистості, щоб перемогти хаос, внутрішню ентропію, сформувати власний порядок» [5].

Ідентифікація відображає взаємозв'язки із зовнішнім світом, і її розглядають як механізм отожднення індивідом себе з іншою особою чи соціальною спільнотою (віковою, національною, етнічною, професійною), що допомагає індивіду успішно орієнтуватися в навколишньому світі, оволодівати різними видами діяльності, засвоювати, втілювати і перетворювати соціальні цінності, брати на себе соціальні ролі й виконувати їх [9].

На суб'єктивному рівні ідентичність виражається як насага особистості, зв'язок зі своїм справжнім, сутнісним джерелом, коли в ньому найбільш інтенсивно і глибоко переживається відчуття власної активності та життєвої сили. Таке розуміння ідентичності, як ціннісно-смысловий аспект самосвідомості, досить близьке до понять «справжність» (А. Ленге, А. Маслоу), «аутентичність особистості» (К. Роджерс), «самосприйняття» (С. Р. Пантілеєв, В. В. Столін).

Докорінні зрушення в сучасній цивілізації значною мірою руйнують традиційні форми ідентичності, роблять їх несталими, рухливими. Людина втрапляє в досить складну ситуацію, у якій, з одного боку, набуття свого, а не нав'язаного «Я», ускладнюються й розмиваються межі обов'язків та відповідальності, з іншого – зростає роль особистості, наявності у неї творчих здібностей і здатності гнучко реагувати на зміни, зберігаючи й розширяючи свою ідентичність [3].

Слід відзначити, що освітня самоідентифікація значною мірою зумовлена політико-економічними та соціокультурними змінами, що відбуваються в суспільстві. Наразі ж констатується кон-

цептуальна невизначеність сучасної системи освіти, коливання у формулюванні пріоритетних напрямів розвитку й недостатній рівень її фінансування державою, що, у свою чергу, абсолютно закономірно свідчить про факт глибинної кризи і вітчизняної освітньої системи, і особистісно-рольових ідентичностей її структурних елементів.

Процес ідентифікації ускладнюється і внаслідок розмивання меж інституалізації в суспільстві. У результаті глобалізації та інформатизації змінюються способи впливу соціального на становлення самості особистості.

Коллективні ідентичності можуть утворюватися на різноманітних фундаментах, зокрема й освітньому. Культури витворених під час змін діяльних природних спільнот спираються на традиції. Розрив із традицією неминуче приводить до втрати власної соціокультурної ідентичності, що рівнозначно відчуженню одиниць та дезінтеграції спільноти [16].

Важливе місце в сучасному суспільстві посідає професійна ідентифікація, яка, як правило, виступає характеристикою соціального статусу людини. Вона приписує їй певну соціальну роль, позицію і дає оцінку її місцю в структурі суспільства. Адже саме в освітньому середовищі починає формуватися професійна ідентичність – важливе місце в сучасній освіті посідає навчання оперувати різноманітними дефініціями, концептами, теоріями, у вигляді яких функціонує сфера формування професійної компетентності, майбутніх кваліфікованих робітників різних галузей.

Вивчаючи феномен ідентифікації особи з різними спільнотами, багато дослідників підкреслюють, що потреба будь-якої людини належати до соціуму, відчувати себе часткою суспільства, бути членом певної референтної групи та усвідомлювати єдність з її представниками є докорінною необхідністю особистості (Е. Еріксон, А. Маслоу, Е. Д. Сміт, Е. Фром).

В. Гьосле виділяє «три неодмінні аспекти раціонального пошуку ідентичності»: «Потрібна орієнтація на універсальні ідеї; кожна ідентичність, яка суперечить цій орієнтації, приречена бути патологічною й паразитичною»; кожен такий пошук має враховувати власну історію задля віднайдення розумної ідентичності; «індивід може знайти свою ідентичність тільки в стосунках з іншими ідентичностями; і найглибший сенс любові полягає, мабуть, у тому, щоб знайти стабільну й моральну ідентичність» [1, 178].

Сьогодні освіту розглядають насамперед як соціокультурний феномен. Це означає, що вона залежить від різноманітних сил, що діють у суспільстві, визначає свої пріоритети в соціальному контексті, тяжіє до компромісів і сама значною мірою детермінує суспільне життя. Тим самим фіксується двоякого роду залежність: як соціокультурний феномен освіта виникла як відповідь на потребу людства в навчанні істинного, адекватного знання про світ, плекаючи необхідні соціуму цінності, й існує, помітно впливаючи на розвиток усіх сфер суспільного життя. Зокрема, тісно пов'язані з освітнім процесом і різноманітні фактори, що впливають на формування національної ідентичності.

Щодо проблем нинішнього становлення національної освіти та її ролі у формуванні й функціонуванні національної ідентичності головними є питання формулювання української національної ідеї, шляхів модернізації національних освітніх ланок, їх інтеграції в єдину систему світового освітнього простору, причому зі збереженням їх кращих досягнень, розробка нормативно-правової бази національного виховання. За роки незалежності на основі Конституції України визначено основні пріоритети розвитку освіти та здійснюється практичне реформування галузі згідно з Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття»). Провідні принципи реформи всієї національної освіти передбачають демократизацію, гуманізацію та гуманітаризацію освіти, її національну спрямованість; вона покликана формувати у свідомості цілісну картину світу, розвивати духовність, культуру особистості, планетарне мислення. Інститут національної освіти є вагомим чинником структурування соціокультурного простору України та формування національно-освітньої ідентичності [12].

Мета державної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості та самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову частину європейської та світової спільноти [12].

Отже, лише за допомогою системного діалогу держави та освітнього інституту, заснованого на ідеях, що об'єднують, може бути сформований спільний базис – загальна основа, а саме – успішне

функціонування національної системи освіти та прогресивний розвиток національно-культурної ідентичності.

На думку вчених, найбільше значення в соціалізаційних процесах молоді людини відіграє саме освітнє середовище вищого навчального закладу, під впливом якого індивідуальність перебуває протягом усього періоду навчання, а отже, і увесь час інтенсивного становлення ідентичностей.

Саме з вихованням, освітою та наукою людини тісно пов'язана проблематика цінностей, ідеалів і переконань, системи яких завжди включають фундаментальні аксіологічні передумови та, власне, які й репрезентують ідентичність у різних її проявах.

Комунікативний простір освіти постає ідеєю єдності, об'єднання в певну ідентичність, зв'язку з усіма структурними елементами його системи, до того ж такою, що визнає індивідуальність кожного його суб'єкта, постійне спілкування в якому являє собою буття в спільноті, що означає співпереживання, духовну та моральну близькість, дотримання норм співжиття.

Визначальним тут є зв'язок між членами спільноти. Факт моральної єдності й наявність спільних форм духовного зв'язку творять спільноту. Комунікація й означає встановлення такої єдності за допомогою відповідних форм духовного єднання, які є нічим іншим, як роботою душі й розуму, єдністю думки і справи.

Отже, на думку В. Різуна, освітня комунікація, якщо вона відбувається, передбачає такі ознаки:

1) комунікаторів – тих, між ким відбувається спілкування, зокрема комуніканта – того, хто ініціює процес спілкування, виступає його адресантом, і комуніката – того, на кого спрямоване спілкування і хто є його адресатом (у ролі яких можуть виступати вчителі / викладачі – учні / студенти тощо);

2) духовно-інтелектуальну єдність тих, хто спілкується, – спільну ідею, спільну свідомість, спільну культуру;

3) спільну форму духовного буття – мову;

4) за потреби використання загальнозрозумілих знакових систем, що замінюють мову в певних ситуаціях, – письмо, іноземні мови та інші знакові системи;

5) за потреби використання створених спільнотою засобів спілкування – книг, періодичних видань, різноманітних технічних засобів трансляції та ретрансляції тощо;

6) соціально-психологічну здатність до спілкування – здатність говорити, висловлювати думки, почуття згідно з виконуваною соціальною функцією й соціальними приписами та здатність слухати, сприймати й розуміти висловлене залежно від соціальної функції слухача / читача, а також соціальних вимог [13]. При позитивному функціонуванні всі із зазначених ознак сприяють прогресивному розвитку освітньої ідентичності й самоідентичності її елементів.

Збереження, обробка та передача інформації – три основні функції, які містить комунікація. І саме якість отриманої інформації, можливість її коректного тлумачення та інтерпретації і наявність безпосереднього зворотного зв'язку є ключовими моментами здійснення ефективного та результативного освітнього комунікативного діалогу. У цьому контексті досить важливою проблемою є створення та обрання підручників. Розв'язання її залежить від багатьох організаційно-педагогічних, технічних, фінансово-економічних питань. Тому, враховуючи, що підручник – нормативний засіб науки, добір проблематики та авторів повинен здійснюватися цілеспрямовано для отримання цінних знань, розвиток позитивних навичок, удосконалення умінь й задля унеможливлення упереджених негативних впливів на розвитку та функціонування особистісної чи колективної ідентичності освітньо-наукового комунікативного простору.

Не можна оминати увагою і систему підвищення кваліфікації педагогів, адже вони є ключовими фігурами в навчальному та виховному процесах, основними чинниками формування ідентифікації. А отже, повинні не тільки володіти своїм предметом, уміти орієнтуватися у відповідній галузі знань та формувати в учнів / студентів навичок самоосвіти, але й бути вихователями, які плекають національну освіту, що ґрунтується на засадах національно-державницької ідеї, яка є тим фундаментом, найважливішим засобом та джерелом, на якому формуються характери, світогляд молодих людей та їх ідентичність. А тому мають бути об'єктивними та спиратися лише на найавторитетнішу джерельну базу [7].

Слід зауважити, що саме мова, будучи інструментом духовної культури, із супровідними їй екстралінгвістичними можливостями становить важливий елемент того арсеналу, який використову-

ється свідомо чи несвідомо у формуванні та підтримці ідентичності того чи іншого типу (й освітня ідентичність тому не виняток).

Історія цивілізації – безперервне розширення обсягу комунікації. Відповідно, система цінностей однієї спільноти може визначатися у спільному контексті із системами цінностей інших спільнот лише в процесі взаємодії з ними, тобто в процесі комунікації

Тому не випадково поряд з інтересом до проблем ідентичності людини та ідентичності спільноти з погляду всіх можливих аспектів цього явища (культурологічного, економічного, соціологічного, антропологічного, політичного тощо) виникає інтерес до одного із ключових чинників процесу ідентифікації – мови.

У сучасній науковій літературі мову розглядають як одну з найсуттєвіших складових частин, які визначають поняття культурної та етнічно-національної ідентичності. Можна з упевненістю говорити про її глобальні зв'язки з освітнім простором, який, у свою чергу, впливає на останні, формуючи соціокультурний простір держави [11, 25–30].

Розуміння того, що якісна освіта є одним з основних ресурсів розвитку суспільства, породжує потребу змін відносно неї, зокрема механізму передачі етичних норм, ідеалів та буттєвих цінностей, без чого не може існувати особистість, не може сформуватися її самоідентифікація, громадянська позиція, становлення якої формується під впливом моральних і духовних цінностей. На жаль, останнім часом освіта втратила свою основну функцію – розвиток духовності людини: у системі навчальних закладів пріоритетом стає засвоєння знань, набуття практичних умінь і навичок. Навчання здійснюється як знеособлений процес, виконуючи свої функції без урахування емоційного компонента. Проте, особистісні якості, здатність співчувати, любити – все це в результаті проростає із розвиненої сфери почуттів. Лише за умови перетворення знання на засіб духовного збагачення студент / учень стає суб'єктом освітнього процесу [6].

Головною при цьому стає життєва адекватність освіти, її орієнтація на задоволення потреб і культурних запитів особистості, пов'язаних із практичною діяльністю, духовним життям, комунікативними інтересами. Освітня система повинна ґрунтуватися на синтезі кількох підходів: особистісного, діяльнісного, комунікативного, культурологічного, емоційно-сміслового.

Сучасна освіта повинна бути спрямована на виховання і розвиток високоосвіченої, комунікабельної особистості, яка володіє уміньми та навичками вільно, комунікативно виправдано користуватися виражальними засобами української та іноземних мов у всіх видах мовленнєвої діяльності, вільно орієнтується у всезростаючому інформаційному потоці, яка вміє формувати та відстоювати власну думку, громадянську позицію щодо тих чи інших подій і явищ (зокрема суспільних), давати їм адекватну оцінку, самонавчатися, самовдосконалюватися. Щоб розвиватися і вдосконалюватися, сучасні студенти повинні не тільки мати певний запас знань, а й орієнтуватися в інформаційно-науковому просторі, швидкоплинному розвитку ринку праці, знаходити своє місце в житті – бути високоморальними, освіченими та компетентними особистостями. Саме комунікативна компетентність є однією з необхідних складників освіти громадянина.

У цьому контексті оптимістично звучать слова Президента АПН України В. Кременя про те, що саме освіта має найбільшою мірою визначити рівень розвитку людини, а відтак «першим нашим завданням має стати утвердження і в громадській думці, і в суспільній практиці справжньої пріоритетності сфери освіти як необхідної умови національного розвитку й національної безпеки. Нам необхідно згуртувати українську націю навколо проблеми освіти, об'єднати зусилля не лише освітян, а й усього суспільства. Другим ключовим завданням має стати модернізація освіти відповідно до викликів ХХІ століття і вимог української державності» [8, 26].

Реформування вітчизняної системи освіти відповідно до вимог Болонського процесу є однією з найпопулярніших і найсуперечливіших тем в українському науково-освітньому та політичному середовищі. Думки, що склалися у вітчизняних вчених щодо переваг і недоліків упроваджуваних у сфері вищої освіти реформ, діаметрально протилежні. Прихильники реформ стверджують, що перебудова освіти необхідна для України, якщо вона не хоче залишитися серед країн третього світу. Натомість опоненти запекло обстоюють переконання, що успадкована від Радянського Союзу освітня система є класичною та чи не найкращою у світі, тому будь-які спроби змінити її матимуть фатальні та необоротні наслідки для вітчизняних культури та господарства. У будь-якому випадку стан розвитку освіти України безпосередньо впливає на самоідентифікацію її структурних складових елементів.

Британський дослідник історії освіти І. Бейч відзначає: «Соціалізація через освіту відіграє важливу роль у конструюванні ідентичності, тому контроль над освітою є потенційно вирішальним для майбутньої легітимності європейських інститутів. У битві... за майбутнє інтеграційних процесів освітня політика є територією, яка має життєво важливе значення» [15]. Завдання інтеграції полягає в тому, щоб через освіту вселити відчуття спільної європейської ідентичності та відчуття спільної мети. І саме Болонський процес стає найяскравішим проявом політикоутворювальної функції освіти. Інша справа, що впровадження Болонського процесу в Україні відбувається, м'яко кажучи, непослідовно та переключено.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Освіту, як і інші сфери людської діяльності, не обминули глобальні інтеграційні процеси. У Європі в межах Болонського процесу відбувається інтенсивне формування спільного освітньо-наукового простору, метою якого є забезпечення конкурентоспроможності європейської системи освіти у світовому масштабі, підвищення ролі цієї системи в сучасних суспільних перетвореннях, сприяння мобільності європейців на ринку праці. Водночас, глобалізація ставить перед освітою загалом та перед національними освітніми системами зокрема цілий ряд проблем. Фактично національні системи освіти поставлені перед вибором: чи намагатися зберегти власні традиції і стандарти, ризикуючи виявитися «виключеними», чи поступитися експансії більш динамічних і конкурентоспроможних. У цьому контексті стає актуальним завдання перетворення освітнього середовища вищого навчального закладу на високоорганізовану спільноту з прогресивними, національно налаштованими системами цінностей, продуктивною діяльністю, здатну забезпечити умови становлення особистості, яка компетентно вирішує і власні професійні проблеми, і відзначається активною громадянською поведінкою, позитивною національною ідентичністю [4].

Болонський процес як один зі шляхів прийняття викликів глобалізації в освітній сфері покликаний створити універсальний шлях для розв'язання спільних для світового співтовариства проблем у галузі вищої освіти. Слід усвідомити, що задля підвищення конкурентоспроможності вітчизняної вищої школи необхідна розумна інтеграція національної системи освіти, звичайно ж з трансформацією останньої на основі збереження кращих традицій та визначення пріоритетів розвитку, інструментів і способів здійснення необхідних змін.

Причому Україна може скласти гідну конкуренцію світовому освітньому товариству, якнайшвидше здійснивши реформи, які б слугували прогресивному розвитку вітчизняної освіти та її входженню в інтернаціональний освітній простір на рівних засадах. Адже сьогодні стверджує, що освіченість і професіоналізм передбачає володіння міжнародними здобутками в будь-якій галузі науки чи виробництва.

Освіта і наука – найважливіші умови утвердження України на світовому ринку високих технологій, запорука процвітання української держави. Тому провідними тенденціями розвитку національної системи освіти як основи формування національної ідентичності мають бути: орієнтація освіти на гуманістичні цінності світової, національної і професійної культури, перенесення акценту з викладацької діяльності педагога на пізнавальну діяльність учня, на формування творчої методики його самонавчання та самоактуалізації, перехід від традиційних, інформативних, монологічних методів і форм навчання до діалогічних, комп'ютеризація і технологізація навчання; цілеспрямоване впровадження особистісно-орієнтованих технологій навчання.

Звичайно, для освіти, у якій відбуваються фундаментальні зміни, необхідні й ідентифікаційні процеси. Важливим постає й забезпечення пріоритетності національних ідеалів і цінностей. При цьому саме національні традиції, зокрема й освітні, найбільш повно відповідаючи ментальним та психічним особливостям українського народу й маючи морально-естетичне та гуманне начало, покликані формувати та плекати ціннісно-орієнтовану особистість, спрямовані на єдність індивідуальних та соціокультурних ідентичностей, а тому в умовах інтеграції освітніх практик, безперечно, повинні підкреслюватись.

Список використаної літератури

1. Гюсле В. Практична філософія в сучасному світі / В. Гюсле ; пер. з нім. А. Єрмоленка. – К. : Лібра, 2003. – 248 с.
2. Злишков В. Проблема особистісної та професійної самоідентифікації в сучасній психології [Електронний ресурс] / Валерій Злишков ; Український центр політичного менеджменту. – Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6>

3. Зубенко А. С. Взаємодія особистісної та соціальної ідентичності : автореф. дис. ... канд. філос. наук : спец. «Соціальна філософія та історія філософії» / А. С. Зубенко. – Х., 2005. – 20 с.
4. Козловець М. А. Освіта і національна ідентичність в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / М. А. Козловець // Наук. вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2008. – Вип. 40 : Філософські науки. – С. 8–14. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/2414/>
5. Кон И. С. К проблеме национального характера / И. С. Кон // История и психология. – М. : [б. и.], 1971. – С. 122–159.
6. Кондрашова Л. В. Гармонізація інтелектуального та емоційного факторів навчання у забезпеченні якісної освіти учнів / Л. В. Кондрашова, Н. Є. Федорина, А. Г. Міняйленко. – Кривий Ріг : [б. в.], 2008. – 274 с.
7. Кононенко П. Українознавство – наука любові, етики, життєтворчості / П. Кононенко. – Львів : Сполом. – 456 с.
8. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи) / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2003. – С. 26.
9. Малий етнополітичний словник / О. В. Антонюк, В. І. Волобуєв, М. Ф. Головатий та ін. – К. : МАУП, 2005. – 142 с.
10. Пінчук О. Мова та духовний потенціал людини та етносу / О. Пінчук // Генеза. – 1995. – № 1 (3). – С. 25–30.
11. Почепцов О. Г. Языковая ментальность: способ представления мира / О. Г. Почепцов // Вопросы языкознания. – 1990. – № 6. – С. 110–122.
12. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347 [Електронний ресурс] // Офіційний вісник України. – 2002. – № 16. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=347%2F2002>
13. Різун В. Основи масового спілкування як духовного єднання і порозуміння [Електронний ресурс] / В. Різун // Вісн. ЛНУ. – Сер. : Журналістика. – 2001. – Вип. 21. – С. 20–25. – Режим доступу : http://www.franko.lviv.ua/faculty/jur/Internet/PART-1_2.htm
14. Саїд Е. Культура й імперіалізм : пер. з англ. [Електронний ресурс] / Е. Саїд. – К. : Вид-во «Часопис «Критика»», 2007. – С. 103. – Режим доступу : <http://edward-said.narod.ru/culture.htm>
15. Ahoen S. Politics of identity through history curriculum: narratives of the past for social exclusion – or inclusion? [Electronic resource] / S. Ahoen // Journal of Curriculum Studies. – 2001. – Vol. 33, №. 2. – P. 179–194. – Access mode : <http://www.mendeley.com/research/politics-identity-through-history-curriculum-narratives-past-social-exclusion-inclusion-1/>
16. Tożsamość. Manifest etnopluralistyczny [Electronic resource] // Zakorzenie. Biuletyn «Stowarzyszenia na rzecz Wielości Kultur» / Remigiusz Okraska, Jarosław Tomasiewicz (red.) i in. – 1998. – № 1. – Access mode : <http://zakorzenie.most.org.pl/index.htm>
17. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/index>

Статтю подано до редколегії
17.09.2012 р.

УДК 316

Т. Г. Полухтович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філософії, політології та права Луцького національного технічного університету

Культура спілкування студентів

Роботу виконано на кафедрі філософії, політології та права ЛНТУ

За допомогою наукових джерел проаналізовано рівень мовної компетенції майбутніх фахівців у процесі здобуття вищої освіти; виявлено порушення щодо дотримання мовних норм, а також дихотомію культури мовлення окремої особистості і культури мовлення суспільства як показник стану його духовності.

Ключові слова: мова, культура спілкування, мовна компетенція особистості студента, норми літературної мови.